

כניסת שבת ב"ב 4:41  
יציאת שבת ב"ב 5:42

גיליון 37  
תשפ"ג

# משלחן גבוה

חידושי תורה באגדה ובהלכה  
מהרב הגאון ר' אלעזר יועץ קופל זצ"ל

## פרשת וארא

### ביאורי תפילה

**"שלח אותות ומופתים בתוככי מצרים בפרעה ובכל עבדיו."**

**יש להפליא ולדקדק** במאמר זה "שלח אותות ומופתים בתוככי מצרים", שהרי היה צריך לומר **בתוך** מצרים. {ומדוע הוסיפו כ' וי'}

**וב'דעת זקנים מבעלי התוס'** ביארו ע"פ רש"י שכל מכה היתה חודש ימים {שלושים יום} - והם הם הכ' וי' המיותרים במקרא הזה שעולים בגמטריא לשלושים...

**וז"ל הדעת זקנים מבעלי התוס'** (וארא פנ"ה): פרש"י שכן היה דרך כל המכות שכל אחת היתה משמשת רביע חדש, והשלשה חלקים היה מתרה בו. נמצאת המכה עם ההתראה היה חדש שלם, מדכתיב שלח אותות ומופתים בתוככי מצרים שהיה יכול לכתוב **בתוך, הרי כ' י' יתרון** שעולין שלשים הרי חדש שלם. יעו"ש

### החומרא באי הכרת טובה

אחד השופטים בערכאות פגש פעם את המשגיח הגה"צ רבי מאיר חדש זצ"ל, וציטט בפניו את דברי הגמ' בכתובות קה"ב המספרת כמה עובדות על בעלי דין שהיטיבו בדברים קטנים לדיינים שלהם [כמו אדם שהפריח נוצה מעל בגדי הדיין], ומשום כך סירבו הדיינים לדון אותם. ושאל השופט 'וכי בשביל הנאות קטנות כאלו להיפסל מלדון?! איך זה שאנשים גדולים כל כך לא יכלו להתעלות מעל החישובים הקטנים האלו של טובת הנאה?'

**השיב לו המשגיח** "אילו בעל-דין היה מכניס לך במעטפה מיליון דולר, האם היית מרגיש את עצמך נוגע בדבר?"

השיב הלה "בודאי". המשגיח ואמר **"דע לך שאצל גדולי ישראל גם ההנאה הקטנה ביותר מחייבת אותם להכיר טובה למי שעושה להם את ההנאה הזו**. נמצא שהלוקח שוחד כל שהו אינו יכול שלא להיכשל בו, שהרי אם יתחשב בשוחד יכשל בסילוף הדין, ואם לא יתחשב בשוחד יכשל בחוסר הכרת הטוב שגם היא שחיתות".

### "וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי" והגאולה העתידה

**רבינו סעדיה גאון** כתב שבשתי מילים הבטיח הקב"ה לאברהם שמלכות מצרים עתידה ליתן את הדין ואמר **"דן אנכי"**, ובזה התרחשו כל כך הרבה ניסים ונפלאות אותות ומופתים בשעת יציאת מצרים, על אחת כמה וכמה שיתרחשו ניסים ונפלאות בגאולה העתידה שכל כתבי הקודש מלאים בפסוקי הבטחות ונבואות.

**הגאון רבי יחזקאל סרנא זצ"ל** ביאר עז"ז את דברי הנביא שאמר **"ברגע קטן עזבתך וברחמים גדולים אקבצך"**, שאם כל היסורים והרדיפות החורבנות והתלאות שעברו על עם ישראל נכלל ברגע קטן, אי אפשר לתאר כלל כיצד תיראה ההבטחה "וברחמים גדולים אקבצך".

**למרות המצב הקשה בעם ישראל כל אחד הצטער על סבל השני**

**"וגם אני שמעתי את נאקת בני ישראל" (וה)**

המפרשים עומדים על משמעות המילה "וגם".

מספרים שפעם הגיע אל החתם סופר יהודי עשיר גדול שירד מנכסיו לבקש ברכה, אמר לו החת"ס, הרי יש לך אח עני מרוד שצריך לעזור לו, ענה הלה, רבי אני באתי לבקש על עצמי, אני ג"כ במצוקה. אמר לו החתם סופר, נאמר בפרשה "וגם אני שמעתי את נאקת בני ישראל" הפירוש הוא שלמרות המצב הקשה ששרר בעם ישראל וקושי השיעבוד בכל זאת היה כל אחד מצטער וכואב על הסבל של השני, אמר הקב"ה **אם כך שבמצבכם אתם מרגישים וכואבים אחד את השני, אז גם אני שמעתי את נאקת בני ישראל....** כך א"ל החת"ס אם אתה היית שומע את הזעקה של אחיך יתכן ולא היית מגיע למצב הזה.

### מה בין זקני ישראל לזקני עמי ארצות

**"ומשה בן שמונים שנה ואהרן בן שלש ושמונים שנה בדברם אל פרעה" (ז,ז)**

יש להבין מה מקום מצאה התורה לציין את גילם של משה ואהרן, דווקא כאן בהקשר לאותה פגישה עם מלך מצרים? ונראה לומר, כי דרך העולם ככל שהאדם מזדקן יותר כך הוא מסיר עול מעליו, פורש מתפקידיו כדי לישב בנחת ובודאי לא ליטול תפקידים גדולים חדשים. והנה לפנינו משה ואהרן בגילם המופלג מקבלים על עצמם את הנהגת כלל ישראל. תפקיד עם עול ואחריות כבדים מנשוא. [הלא ידוע כי כל הזקנים שיצאו עם משה ואהרן לפרעה נשמטו מפחד פרעה.]

**וכך כתב בספרונו "ומשה בן שמונים שנה ועם כל זקנותם השיכמו והזדרזו לרצון קונם**, כי גם מי שהגיע לשמונים בימים ההם כבר עבר ימי השיבה והגיע לגבורות, כמו שהעיד בתפילתו (תפלה למשה) באומרו "ימי שנותינו בהם שבעים שנה ואם בגבורות שמונים שנה" עכ"ל. כך נראים זקני תלמידי חכמים מנהיגי העדה לדורותיהם, וככל שמדקנים דעתם מתיישבת, עמלי תורה ומרביצי תורה ממשיכים בתפקיד מסירת התורה גם בימי זקנה ושיבה כל זמן שהנר דולק... אשרי העם שהם מנהיגיו.

### הכרת הטוב אפילו על דבר מועט

**"ויאמר ה' אל משה אמור אל אהרן נטה את מטן והך את עפר הארץ" (ח,יב)** וכתב רש"י **"לא היה העפר כדאי ללקות על ידי משה, לפי שהגן עליו כשהרג את המצרי ויטמנהו בחול לכן לקה ע"י אהרן"**

והנה אם נתבונן בענין זה, מה הועיל לו העפר, הרי מיד למחרת נודע הדבר כמו שאמר משה "אכן נודע הדבר" ומיד "וישמע פרעה את הדבר הזה ויבקש להרוג משה ויברח משה מפני פרעה" (ב,טו) א"כ לבסוף לא היתה למשה הצלה במה שטמן את המצרי בחול, ומדוע חייב בהכרת הטוב?

אלא יש ללמוד מכאן שגם הרגשה טובה של יום אחד בהיותו מדמה לעצמו שניצל מחרב פרעה על ידי הטמנת המצרי בחול - **גם על הרגשה מועטת זו נתחייב משה רבינו בהכרת הטוב לעפר אשר במצרים**. ועל אחת כמה וכמה שאנחנו מחויבים בהכרת הטוב על מעשה הטבה של ממש, וביותר אם הטבה זו נמשכת שנים רבות כמו הטבה של הורים לבניהם שהחיו גדול מאוד.

## בענין הכבדת לב פרעה ושלילת הבחירה

**"אתה תדבר את כל אשר אצוה... ושלה את בני ישראל מארצו. ואני אכביד את לב פרעה והרבתי את אותותי את מופתי בארץ מצרים" (ז', ג')**

קושיית הראשונים מדוע פרעה קיבל עונש הרי הוכבד ליבו בעל כרחו וג' ביאורים בזה המכות ניתנו בגלל ההבטחה לאברהם 'וגם את הגוי דן אנכי' או כדי להראות שהקב"ה שולט על הבריאה

### הכבדת לב פרעה והטעם שאעפ"כ נענש

פרש"י "מאחר והרשיע והתריס כנגדי וגלוי לפני שאין נחת רוח באומות עובדי כוכבים לתת לב שלם לשוב, טוב לי שיתקשה לבו, למען הרבות בו אותותי ותכירו את גבורותי... ואעפ"כ בחמש מכות הראשונות, לא נאמר 'ויחזק ה' את לב פרעה', אלא 'ויחזק לב פרעה'". תמהו הרמב"ם האבע"ז והרמב"ן על מה שהקב"ה חיזק את לב פרעה כפי שהבטיח מתחילה, והרי אין הקב"ה בא בטרוניא עם בריותיו, ומה חטא פרעה אחרי כי השי"ת חיזק את לבו לבל ישלחם?

### ג' טעמים מדוע קיבל עונש למרות שהוכבד ליבו

א. כתב הרמב"ן שהטעם הראשון להכבדת לבו היא כי פרעה ברשעו שעשה לישראל רעות רבות חנם, נמנעה ממנו זכות דרכי התשובה ונידון לפי מעשיו הראשונים ובעדו, וכמש"כ הרמב"ם בהלכות תשובה.  
ב. טעם נוסף כ' הרמב"ן הוא לפי שחמשת המכות הראשונות היו בפשעו דלא רצה לשלחם לכבוד ה'. אבל כאשר גברו המכות ונלאה לסבול אותם, רך לבו והיה נמלך לשלחם מכונד המכות, ולא כדי לעשות את רצון בוראו, לכן הקשה ה' את רוחו ואימץ את לבו למען ספר שמו והרבות בו אותותיו. (וכך משמע מפרש"י ז', ג')

ג. דרך שלישיית כתבו הספורנו והמלבי"ם שאמנם הקב"ה חפץ בתשובת הרשעים ולא במיתתם כאומרו "חי אני נאום ה' אם אחפוץ במות הרשע כי אם בשוב הרשע מדרכו".

אלא שה' הבוחן לבבות ידע את רוע לבו של פרעה ורשעותו, שמה שלא יתן להם להלך א"ז בגלל שישלול ממנו בחירתו, אלא שהוא מעצמו בבחירתו החפשית לא יתן אותם להלך, ורק כל ההכרח לשלחם הוא בגלל המכות והיסורין.

וה' רצה שהשילוח לא יהיה ע"י ההכרח, לכן חיזק את לבו שלא ירך לבבו מפני היסורים ותשאר בחירתו החפשית ובאמת לא ניטלה ממנו הבחירה.

### ב. עשרת המכות ניתנו כעונש למצרים או מפני ההבטחה לאברהם

ברשת "בא" כתיב" כי אני הכבדתי את לבו ואת לב עבדיו, למען שתי אותותי אלה בקרבנו... ולמען תספר... את אשר התעללתי במצרים". (י', א')

ויל"ע וכי תכלית המכות היו להקשות את לבו שלא ישלח את בני" ואז יוכל להרבות באותות, הרי נאמר בברית בין הבתרים "וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי" ואמרו בעדויות (פ"ב, מ"י) שמשפט המצרים י"ב חודש הרי שנתקיים בהם דין, וא"כ מדוע נצרכה הכבדת הלב להביא עליהם עונשם שהיה בדין?

### הכבדת הלב היתה שלא ישוב בתשובה

בספר "תורת בריסק" מובא שהג"ר מאיר סולוביצ'יק זצ"ל ביאר ש'התשובה' עומדת כתריס בפני הפורענות כדתן באבות (פ"ד מ"א) וכמו שייסד הפייטן "ותשובה ותפילה וצדקה מעבירין את רוע הגזרה",

ועל כן אילו היה פרעה עושה תשובה היה מועיל בכך לבטל מעליו את הגזרה של עונשי השיעבוד.

לכן נצרכה הכבדת לבו למנוע ממנו התשובה שהיה בכוחה לפוטרו מעונשו, וזהו שאמר "למען שתי אותותי אלו בקרב".

### מה היא הכפילות 'אותותי ומופתי' ו'נתתי את ידי'

בספר 'משמיע שלום' כתב לבאר את הכפילות במה שנאמר "ואני אקשה את לב פרעה והרבתי את אותותי ואת מופתי בארץ מצרים", ושוב נאמר "ולא ישמע אלכם פרעה ונתתי את ידי במצרים", דמהם "אותותי ומופתי" ומהו "ונתתי את ידי"?

אלא שכאן נאמרו שני החלקים שבמכות, דמלבד התכלית שהיתה במכות לידע "כי אני ה' בקרב הארץ" ו"שאיין כמוני בכל הארץ" ושאר הלימודים שיש ללמוד מהמכות בענין התשובה (כמבואר להלן אות ג). היה במכות קיום ההבטחה ש"וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי". וזה שחזר ואמר "ונתתי את ידי במצרים" ופרש"י "יד ממש להכות בהם" לדונם ולענשם על מעשיהם, וכמבואר במדרש תנחומא (ורא י"ד) שעשר המכות היו כולן מידה כנגד מידה על שמיררו את חיי בני".

### ג. להודיע לבאי עולם שהקב"ה יכול למנוע התשובה מהחוטא

מטרה נוספת בהכבדת לב פרעה ומה שמשה רבינו נשלח לפרעה אע"פ שידע שלא ישלחם כמו שאמר "ואתה ועבדיך ידעתי כי טרם תיראון מפני ה'", וכתב הרמב"ם בהלכות תשובה (פ"ו ה, ג) שזה נעשה כדי להודיע לבאי העולם שבזמן שמונע הקב"ה התשובה לחוטא, אינו יכול לשוב אלא ימות ברשעו ברצונו.

לפי"ז מבאר מרן הגרי"ז זצ"ל מה שנאמר "בא אל פרעה" אע"פ שבאמת אין תכלית ביאתך אליו שישלח את בני", "כי אני הכבדתי את לבו" וגם לאחר שתבוא אליו יכביד עדיין ליבו ולא ישלח את בני" ממצרים. - מ"מ כל תכלית בואך אליו הוא רק "למען תספר באזני בנך ובן בנך", דהיינו להודיע לבאי עולם שבזמן שמונע הקב"ה תשובה מהחוטא אינו יכול לשוב אלא ימות ברשעו.

אולם לפרעה עצמו לא היתה זאת אלא התעללות וצחוק דמחד גיסא מתרין בו שיעשה תשובה וישלח את בני" כדי שלא יבואו עליו המכות, ובאמת כבר לא יכול לשוב ולהנצל מהם.

וזה שמסיים הפסוק "את אשר התעללתי במצרים" דכלפי חוץ היתה כאן התראה וכביכול אם יחזור בו ינצל מן העונש, אבל למעשה כבר ניטלה ממנו הבחירה ולא יכל להמלט מן העונש וזוהי ההתעללות!

### מדוע הכבדת לב פרעה זה סיבה לבקש ממנו שישלח את עמי"

בזה ניתן ליישב את הקושי במה שנאמר "בא אל פרעה כי אני הכבדתי את לבו" וכי הכבדת לב פרעה היא סיבה לבואו של משה אליו? הרי זו סיבה שלא לבוא אליו שהרי ידוע שלא ישמע לו?

ולמבואר מיושב דאדרבה מכיון שאני הכבדתי את לבו לכן בא אל פרעה, כדי להודיע לבאי עולם שבזמן שמונע הקב"ה התשובה לחוטא, שוב אינו יכול לשוב.

בסיעתא דשמיא עד עתה יצא לאור 'קובץ משולחן גבוה' ו' חלקים על התורה וג' חלקים על המועדים.

להשגת הקבצים, להערות והארות, ולרשימת התפוצה של הגיליון

ניתן להשיג בטלפון 05-48419094 או במייל mg036198046@gmail.com

לעילוי נשמת רבי אלעזר יועץ בן ר' אברהם יהודה זצ"ל

נלב"ע י"ד אדר ב' תשפ"ב ת.נ.צ.ב.ה